

messianisztikus örökséget akarták megőrizni és felhasználni Magyarország átalakítása érdekében. A tanulmány arra a kérdésre keres választ, mi az oka annak, hogy a hazai zsidó történetírás hallgat Jászi Oszkár és követőinek munkásságáról? A kérdés annál is inkább érthető, mivel Jászi nagy figyelmet szentelt a hazai zsidókérdésnek, s ahogyan annyi más témáról, erről is merőben másképpen gondolkodott, mint kortársai. A szerző mindenekelőtt abban leli a választ, ahogy Jászi a kor fő áramlatához, az asszimilációhoz viszonyult, tévedésként értékelve azt, hogy az asszimilálódó zsidóság hozzáidomult a magyar nemesi vezető réteghez, s összekapcsolta sorsát a pusztulásra ítélt Magyarországgal. Gondolatai nem illettek az asszimiláció nimbuszát életető történeti hagyományhoz, ami önmagában magyarázatot ad mellőzöttségére.

Árnyalt elemzést olvashatunk a Trianon utáni állapotokról is. Az ellenforradalmi rendszer kiépülése az antiszemitizmus intézményesülésével járt együtt, a szerző szerint azonban a Tanácsköztársas-

ság utáni fehérterrortól a numerus clausus-törvény elfogadásáig „nem egyenes irányú s nem szükségszerű fejlődés vezetett.” Egy rövid periódust, a béketárgyalások időszakát vizsgálja, amikor zsidók és nem-zsidók közösen dolgoztak az országot sújtó békefeltételek enyhítéséért, s amit a nyitottság, az együttműködésre törekvés és az egymáshoz való kölcsönös közeledés periódusaként értékel, s ami ha nem is hozta meg a várt eredményt, „az akkori időre nézve mégis vitathatatlan realitás” volt. Miközben adatgazdagon tárja fel a közös fáradozások részleteit, messzeemenően eleget tesz az egész kötet mottójának is beillő gondolatának: „a történész feladata nemcsak az, hogy ami a történelemben bekövetkezett és megvalósult, azt mint történelmileg egyedül lehetségest igazolja. Hanem az is, hogy az alternatív kezdeményezéseket és próbálkozásokat megőrizze a kollektív emlékezet számára, és a döntéshozatalok kálváriáját feljegyezze.”

Prepuk Anikó

Telepy Katalin–Sterbetz István: Védett természeti értékek a magyar képzőművészetben

Mezőgazda, Budapest, 1999. 143 lap

A természetet szerető, érte aggódó ember tudja csak igazán értékelni, hogy milyen nagy veszteség, amikor szegényedik egy-egy táj flórája, faunája. S érdeklődéssel fordul minden olyan korabeli forrás felé, amely egy hajdanvolt világ azóta már eltűnt, megkopott értékeit eleveníti föl.

„Érzelmeket és természetet romboló, olykor visszataszítóan rideg, pénzéhes, önző és rohanó világunkban mind nagyobb szükségét érezzük a tárgyilagos, dokumentatív erejű tájékoztatás mellett a csöndnek,

a harmóniának, a formák és a színek változatosságának. Mindannak, ami elgondolkodtat, ami gyönyörködtet, ami alkotásra, újjáteremtésre készítet. Az ezerarcú természet a szépségek kiapadhatatlan forrása is” – írja a kötet bevezetőjében *Tardy János*.

Az összeállítás – a festmények és a kísérelő szöveg – az egykori magyar táj múltjába vezet a művész ecsetjének segítségével, egy időtlen pillanatképet nyújt át a jelennek, felidézve, a mával összevetve, a hazai táj arculatának változását. Ez a válto-

zás sokkal több, mint egy egyszerű hangulati elem, amely a régenvolt korokba való bepillantás révén az emberben önkéntelenül is kiváltódhat. Ez a vászonra vitt természet komoly tudományos értékkel bír, mivel rögzíti az élővilág egykori állapotát, még ha azt olykor-olykor át is szövi a romantika. Különösen értékesek számunkra azok a festmények, amelyeknek keletkezése idején még nem támadt vetélytárs a későbbi művészeti ág, a fotó ellenében.

A festményeket szemlélve, összehasonlítva napjaink táji formációival, nyomon követhetjük szűkebb-tágabb pátriánk másfél évszázad alatt lezajlott tájtörténetét, melynek során nem egy esetben kíméletlen harcot folytattunk környezetünk egyoldalú komfortosításáért, az élővilág egészének a rovására. A jó ízlésű válogatás szem előtt tartja a tudomány szempontjából hasznosítható elemeket is, amelyeket a hazai természetvédelem is számításba vehet a táj történeti léptékű változásának megrajzolásában. Hiszen „... a természetvédelmi kezelés, az élőhely-rekonstrukciók tervezése során ismernünk kell egy mai nemzeti park, természetvédelmi terület korabeli arculatát: miként és milyen okok folytán formálódott a táj olyanná, amilyennek ma ismerjük?” – teszi föl a kérdést Tardy János. De üzenet is van ebben a kötetben a jövőnek – a régiak példáján okulva –, egy természetkímélőbb gazdálkodás, egy már csak múltjában élő hagyományos tájhasználat bizonyos elemeinek felélesztésére, jól fel-fogott érdekünkben. De ez a kötet egyúttal egy tükör is, melyet a festő vásznán keresztül a történelem tart elénk, hogy szembeüljünk az elődök cselekedeteivel.

Az összeállítás talán legsikeresebb darabjai azok, amelyek kontúrjait már csak az ismeretlen vagy ismert festők ecsetjei őriznek meg számunkra pl. a budai hegyvidék látképe a XIX. század utolsó harmadában, vagy a müncheni *Adam Emil* keze nyomán a Kis-Balatonban fürdőző magyar szürke gulya a Festetics uradalomban, valamint a keltáktól eredeztetett bakonyi sertés konda XIX. századi ábrázolása, mely állatfaj a század közepére kipusztult. *Neogrády Antal* alkotása (Gémtelep a Kis-Balatonban) ahogy a szerzők megállapítják: „... (az) ökoszisztémában látás iskolapéldája.” *Csontváry-Kosztka Tivadar* vonzalma a táj, az élővilág iránt „japános kompozícióban” megfestett tövisszűrő gébicseiben is tetten érhető. De legalább ilyen gazdag a nemzeti parkjainkban föllelhető néprajzi hagyományokat bemutató képanyag is, a Hortobágyi-pusztá, a debreceni hetes fogat, a balatoni halásztanya stb.

A természetvédelmet és ismeretterjesztést szolgáló grafikák közül kiemelt helyet foglalnak el *Csapody Vera* művészi igényű, s egyúttal tudományos értékű növény-illusztrációi, aki művészi ágának utánozhatatlan mestere volt. De említhetnők még *Chernel István*: Magyarország madarai című művének európai hírű madár-illusztátorát, *Nécsey Istvánt* is vagy *Schöpflin Gyula*: Szélkiáltó című önéletrajzi ihletésű kötetének, gondolattársításra ösztökélő, kis póling rajzait.

A szerzőpáros kötetét magyar és angol nyelvű – az előljáróban c. fejezetcímhez és a festmények, grafikák leírásához hasonlóan – életrajzi adatsor zárja, amely közel negyven képzőművészről ad számot.

Surányi Béla